

เจดีย์ชเวดากอง (พระมุนี) เมืองหงสาวดีหรือพะโค

ประวัติศาสตร์พม่า สมัยโบราณ โดยย่อ

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล

ชนชาติพยู หรือ ปยู ได้ตั้งหลัก
แหล่งอยู่ใน ประเทศพม่าก่อนการ
อพยพลงมา ของชนชาติทิเบต-
พม่า

ชนชาติปยูอาศัยอยู่แถบเมือง
แปร ทางภาคกลาง ของประเทศพม่า
อาณาจักรนี้เรียกชื่อกันว่าศรีเกษตร
และมีหลักฐานว่าอาจตั้งมาแล้วตั้งแต่
พุทธศตวรรษที่ ๘ (คริสต์ศตวรรษที่
๓) นับถือพุทธศาสนาเถรวาท
หรือหินยาน

ชนชาติปยูมีเพื่อนบ้านเป็นชาว
พม่าอยู่ทางทิศเหนือและมอญอยู่ทาง
ทิศใต้ พุทธศาสนานิกายมุลสรวาสติ
วาท ซึ่งเป็นพุทธศาสนาเถรวาท
ที่ใช้ภาษาสันสกฤตก็ได้แพร่หลายอยู่
ที่อาณาจักรปยูด้วย และต่อมาพุทธ
ศาสนาเถรวาทก็แพร่เข้ามา

อีก ในสมัยต่อมาราชธานีของอาณาจักร
ศรีเกษตรของชนชาติปยูคงจะย้าย
ไปตั้งอยู่ที่เมืองฮาลิน (Ha-lin) ทาง
ทิศเหนือ ใน พ.ศ. ๑๓๗๕ อาณาจักร
น่านเจ้าซึ่งตั้งขึ้นทางทิศตะวันตกและ
ตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นยูนนาน
ทางภาคใต้ของประเทศจีนระหว่าง
พ.ศ. ๑๒๕๐-๑๓๐๐ ก็ได้อพยพชาว
ปยูออกไปจากเมืองฮาลิน และทำให้
อาณาจักรศรีเกษตรของชนชาติปยู
ต้องเสื่อมอำนาจลง

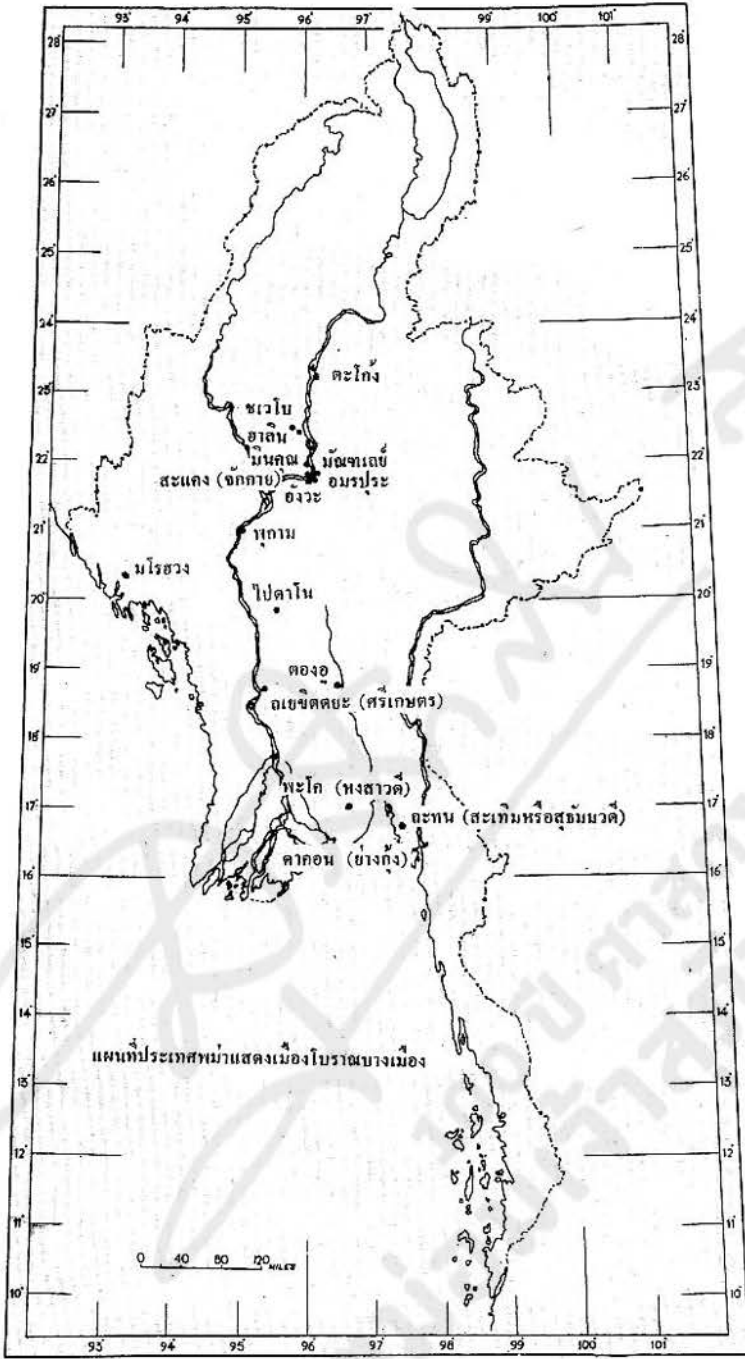
สำหรับอาณาจักรมอญ ซึ่งตั้งอยู่
ทางภาคใต้ของประเทศพม่านั้นปรากฏ
ว่าต่อมาได้ย้ายราชธานี ไปอยู่ทางทิศ
ตะวันตก เมืองพะโค (Pegu) หรือ
หงสาวดี ได้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๓๖๘
ในชั้นต้น พววมอญ ได้นับถือศาสนา
พราหมณ์และต่อมาก็ได้หันมานับถือ

พุทธศาสนา

จดหมายเหตุพื้นเมืองของพม่าได้
กล่าวว่าเมืองพุกาม (Pagan) ของชน
ชาติพม่าซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของ
เมืองแปร ในลุ่มแม่น้ำอิรวดีเช่นเดียว
กัน ได้ตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑
และได้ให้รายนามอันยาวของหัวหน้า
ชาวพม่า ซึ่งก็เป็นการยากที่จะสอบ
สวนว่ารายนามนี้ถูกต้องเพียงไร ปรา
กฏว่าหัวหน้าคนหนึ่งคือพระสงฆ์ชน
แย้งครองอำนาจนามว่าโปปปาโสระ
หัน (Poppa So-raham) อาจเป็นผู้ตั้ง
จุดศักราชชนเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๑ ใน พ.ศ.
๑๓๕๒ เมืองพุกามก็ได้เริ่มเข้ามาอยู่
ในชั้นประวัติศาสตร์ พร้อมกับกา
รที่พระเจ้าปยินพะยะ (Pyinbya) ได้ทรง
สร้างกำแพงล้อมรอบเมืองพุกาม ตาม

จดหมายเหตุพงศาวดารเมือง ในชั้นต้นเมือง
พุกามคงประกอบด้วยหมู่บ้านแต่เพียง
๑๕ แห่ง แต่ละแห่งก็มีศหอรนต์ (Nat)
ประจำหมู่บ้านของตน เมื่อหมู่บ้าน
เหล่านั้น ได้รวมเข้าเป็นเมืองเดียวกัน
พระราชอาและประชาชนของพระองค์
ก็ตกลงที่จะตั้งพิธีเคารพบูชาตน
ชนเป็นหน่วยเดียวซึ่ง จะได้รับการบูชา
จากประชาชนทั้งหมด และนับแต่นั้น
จะกลายเป็นสหใหญ่กว่าสหหลาย
พิธีเคารพบูชาดังกล่าวเป็นการรวบรวม
ชนหลายเผ่าเข้าเป็นชาติเดียวกัน

พระเจ้าอโนรธา (อ่านตามการ
ออกเสียงภาษาพม่า) มีพระนาม
ตรงกับภาษาบาลีว่า "อนรุทธ (สงบ)"
แต่บน พระพิมพ์ที่พระองค์ ทรงสร้าง
พระองค์ทรงมีพระนามจารึกว่า "อนิ
รุทธ (ปราศจากอุปสรรค)" ได้เสด็จ
ขึ้นครองราชสมบัติใน พ.ศ. ๑๕๘๗
ได้ทรงขยายดินแดนแห่งอาณาจักรพ
กามหรือมณฑลประเทศ ซึ่งในชั้นต้นมี
ขนาดค่อนข้างเล็กออกไป สำหรับ
ทางด้านภายในประเทศงานชิ้นสำคัญ
ที่สุดของพระองค์ ๒ อย่างก็คือ การ
ก่อสร้างระบบชลประทานขึ้นทางทิศ
ตะวันออกของเมืองพุกาม ในที่ราบ
อันอุดมสมบูรณ์แห่งโยกเซ ซึ่งต่อ
มา จะกลายเป็น ฉางข้าวอัน สำคัญ
สำหรับประเทศพม่าภาคเหนือ และ
อีกประการหนึ่งก็คือการเผยแพร่พุทธ
ศาสนาเถรวาทในประเทศพม่า
สำหรับประการหลังนี้ พงศาว
ดารพม่ากล่าวว่าการ ประดิษฐานพุทธ
ศาสนาเถรวาทที่เมืองพุกาม
เป็นผลมาจากการสงครามใน พ.ศ.
๑๖๐๐ ต่อเมืองสุ่มมาตีหรือเมืองสะ
เทิมในแคว้นหงสาวดี ปรากฏว่าใน

เจดีย์ปยะคีย์ โกล์เมืองแปร อาณาจักรศรีเกษตร

พ.ศ. ๑๕๕๘ พระภิกษุชิน อระหัน (Shin Arahan) ชาวมอญเมืองสะเทิม และคงได้บวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ลัทธิเถรวาทได้เดินทางข้ามมายังเมือง พุกามและทำให้พระเจ้าอินราทรง เลื่อมใสในพุทธศาสนาตั้งนั้น พระ เจ้าอินราได้ ทรงส่งเสนาบดีท่าน หนึ่งไปยังเมืองสะเทิมหรือละทอนเพื่อ ไปขอพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี แต่ พระเจ้ามกุฎ (พระนามที่เรียกกันว่า “มนุหะ” นั้นเกิดจากการอ่านผิด) ก็ ทรงปฏิเสธ พระเจ้าอินราจึงทรง กรีธาทัพลงมาล้อมเมืองสะเทิม และ หลังจากทรงล้อมอยู่เป็นเวลา ๓ เดือน ก็ยึดเมืองสะเทิมได้ใน พ.ศ. ๑๖๐๐

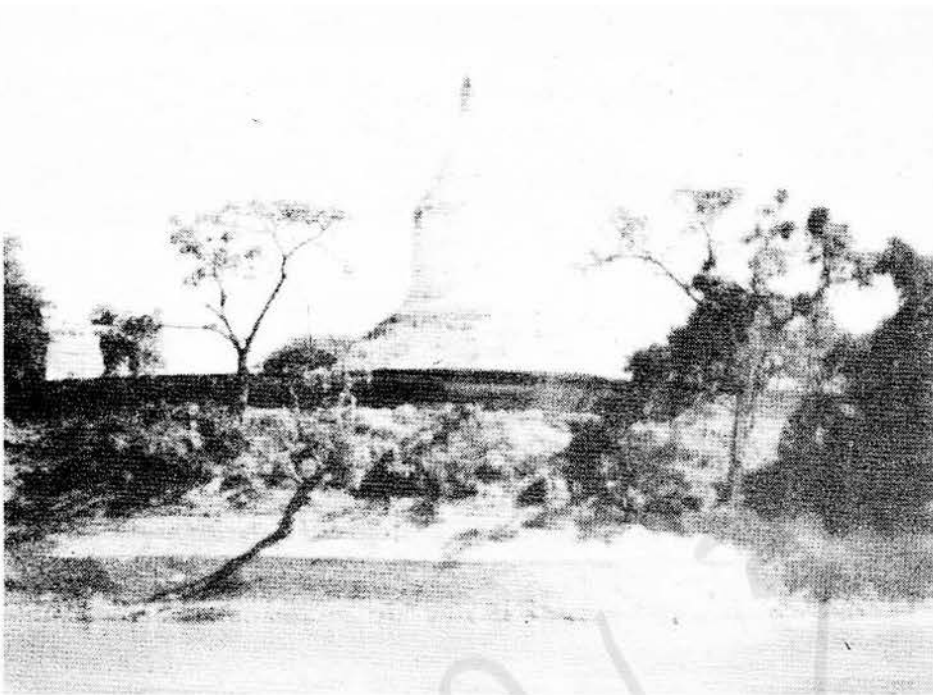
พระองค์ได้ทรงนำพระไตรปิฎก ๓๐ ชุด พร้อมทั้งพระเจ้ามกุฎ เสนาบดี ของพระองค์ พระภิกษุและช่างฝีมือ เป็นจำนวนมาก กลับข้ามมายังเมือง พุกาม การปราบปรามเมืองสะเทิม เป็นการเปิดทางออกไปสู่ทะเลของ ชนชาติพม่า และเป็นการเผยแพร่ อิทธิพลของอารยธรรมมอญที่ละเอียดอ่อนแก่ชาวประชาชนชาวพม่าซึ่งยัง ค่อนข้างป่าเถื่อนอยู่

เรื่องพระเจ้าอินราเสด็จยก กองทัพมาปราบเมืองสะเทิมและทรง ได้รับ อารยธรรมมอญรวมทั้งพุทธ ศาสนาลัทธิเถรวาทไปจากเมืองสะ เทิมนี้ สมเด็จพระยาดำรงราชธา

นาภาพได้ทรงสันนิษฐานว่า พระเจ้า- อินรานั้นน่าจะทรงยกกองทัพมาตีเมือง นครปฐมอันเป็นราชธานีของอาณาจักรทวารวดีในภาคกลางของประเทศ ไทยมากกว่า ทั้งนี้เพราะ ณ เมือง สะเทิมหรือละทอนไม่ปรากฏมีร่องรอย ของโบราณวัตถุสถานมาก เมืองนคร ปฐมในขณะนั้นก็เป็นเมืองที่พวกมอญ อาศัยอยู่และมีซากโบราณวัตถุสถาน ในพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมากกว่า มาก สมเด็จพระยาดำรงราชธา- นาภาพทรงสันนิษฐานว่า อาณาจักร ทวารวดีคงจะสิ้นสุดลงด้วยการรุกราน ของพระเจ้าอินราหรืออนุรุธมหา ราชใน พ.ศ. ๑๖๐๐ ครั้น

อย่างไรก็ตามนักปราชญ์ต่างประเทศบางท่านสันนิษฐานว่าอาณาจักร ทวารวดีในภาคกลางของประเทศไทย อาจสิ้นสุดลงด้วยการโจมตีของพระ- เจ้าสุริยวรมันที่ ๑ ของขอม (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๕๓) มากกว่า

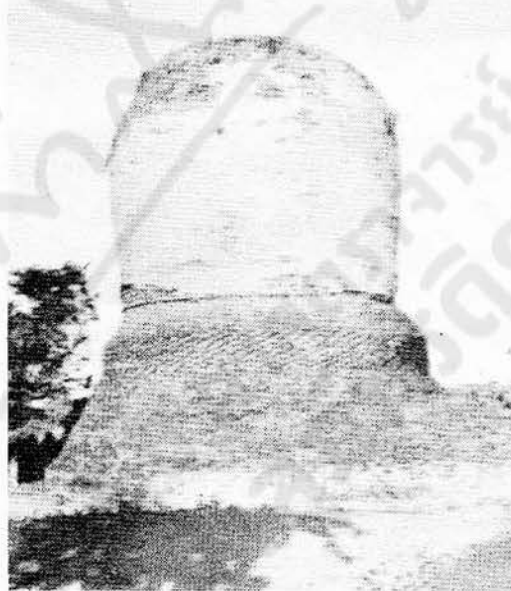
พระเจ้าอินราสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๖๒๐ และตั้งแต่นั้นต่อไปอาณา จักรพม่าก็ได้กลายเป็นอาณาจักรที่มี อำนาจขึ้นในแหลมอินโดจีน พระ- องค์ทรงมีโอรส ๒ องค์ คือสออุและ กยันชิตดา แต่เจ้าชายกยันชิตดาก็ อาจเป็นแต่เพียงลูกของขุนนางที่มี หน้าที่นำเสด็จเจ้าหญิงชาวอินเดียหรือ ยะไข่ (ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของ พม่า) มายังเมืองพุกามเท่านั้น ใน จารีตของพระองค์ พระเจ้ากยันชิตดา ไม่เคยอ้างเลยว่าพระองค์ทรง เป็น โอรสของพระเจ้าอินรา ทรงอ้าง แต่เพียงว่าทางด้านพระบิดาพระองค์ ทรงสืบลงมาแต่สุริยวงศ์ เจ้าชาย

เจดีย์โลกกัณท์ เมืองพุกาม

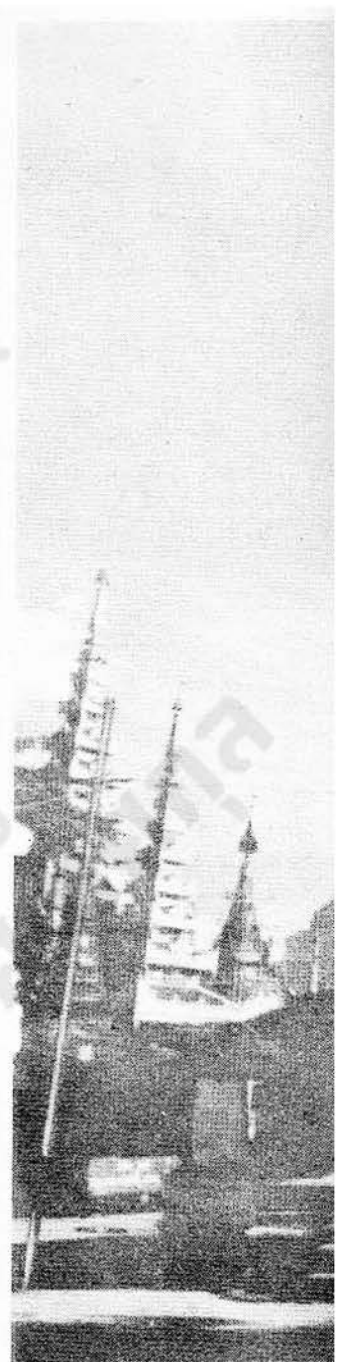
กษัตริย์ชิตตา ได้ถูก ไล่ออกไปจากราช
สำนัก หลายครั้ง เพราะมีกรรมเรื่องผูก
พันรักไกรกับนางใน แต่ก็ถูกเรียก
กลับมาเพราะเป็นผู้ที่มีฝีมือในการรบ
พุ่ง

พระเจ้ากษัตริย์ชิตตา ได้ขึ้น ครอง
ราชย์แทนพระเจ้าสาธุวงศ์พระชนม์
ใน พ.ศ. ๑๖๒๗ พระองค์ต้องทรง
ปราบปรามเอาดินแดนคืนมาจากพวก
มอญชาว หงสาวดีซึ่งตั้งตนเป็นอิสระ
นอกจากการก่อสร้างศาสนสถานทาง
พุทธศาสนาในประเทศพม่าแล้ว พระ
เจ้ากษัตริย์ชิตตายังได้ทรงซ่อมมหาวิหาร
ที่พุทธคยาในประเทศอินเดียด้วย พระ
องค์ได้ทรงสร้างงานทางด้านชลประ
ทานและ ทรง สร้าง พระราชวัง ใหม่
ระหว่าง พ.ศ. ๑๖๔๔-๑๖๔๕ พระองค์
โปรดให้สร้างจารึกภาษามอญขึ้นหลาย
หลัก เนื่องมาจากการยึดถือว่าภาษา
มอญเป็นภาษาสำคัญ ทางด้าน วัฒนธรรม

เจดีย์จาเวนาควง เมืองพุกาม

ธรรมในขณะนั้น ในรัชกาลของพระ
เจ้ากษัตริย์ชิตตานั้นยังมีร่องรอยทาง
ศาสนาพราหมณ์อยู่เป็นอันมาก และ
พวกพราหมณ์ก็ยังคงมีหน้าที่สำคัญ
ในการประกอบราชพิธีอยู่ ณ ราช
สำนักพระเจ้ากษัตริย์ชิตตาคงสิ้นพระ
ชนม์ใน พ.ศ. ๑๖๕๕ หรือหลังจากนั้น

เล็กน้อย ราชโอรสของพระองค์คือ
เจ้าชายราชกุมาร ได้โปรดให้หล่อพระ
พุทธรูปทองคำและโปรดให้สร้างจารึก
๔ ภาษาขึ้นคือภาษาบาลี ภาษาปยู
ภาษามอญ และภาษาพม่า
พระเจ้ากษัตริย์ชิตตาทรงมีผู้ครอง
ราชย์ต่อจากพระองค์ ก็คือพระราช

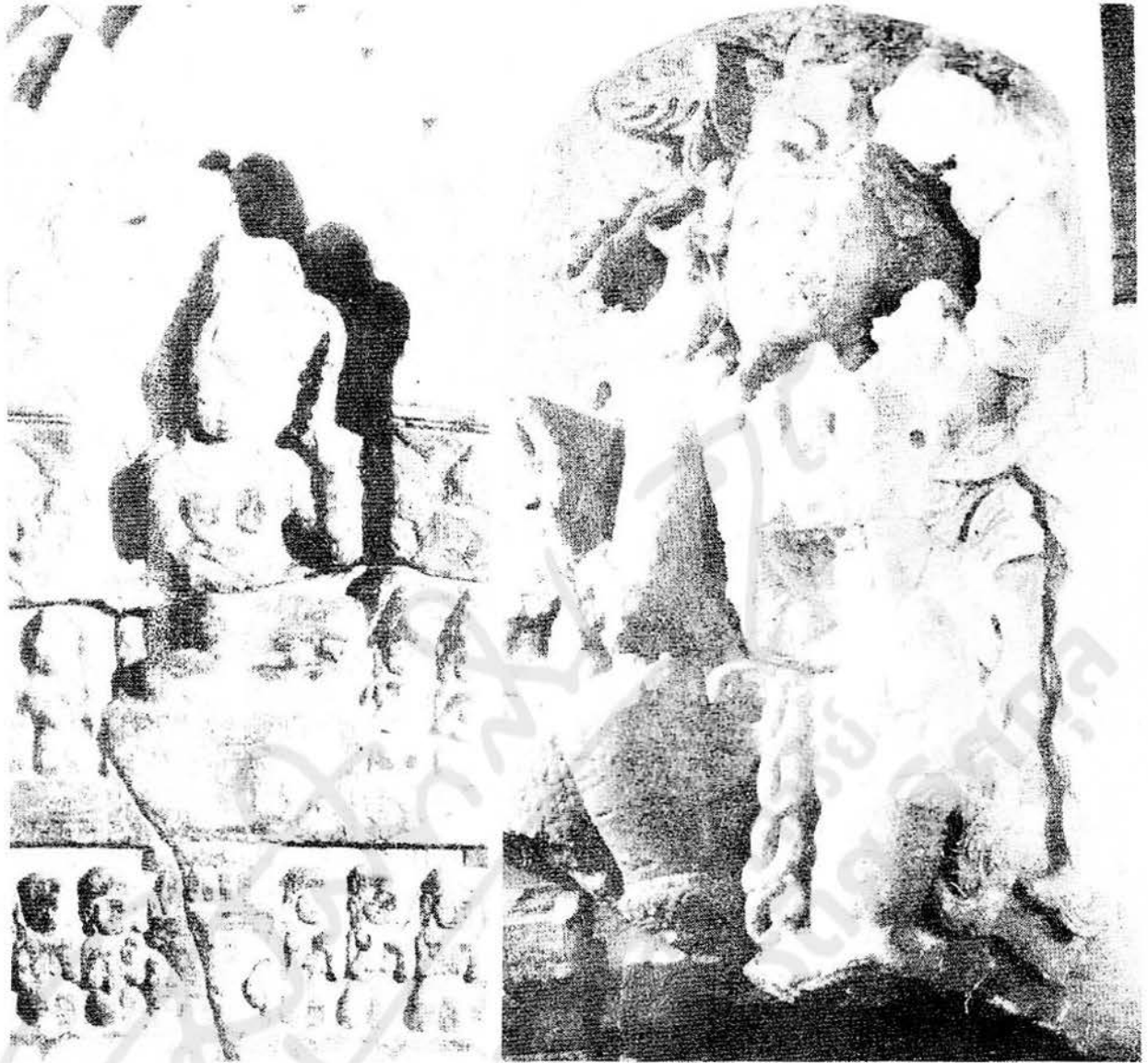

เจดีย์เวศคากอนเมืองย่างกุ้ง

นับแต่ทรงพระนามว่า อลองคัสติงคือ
จันสูหรือชัยสูร พระองค์ทรงมเชอ
สายเป็นมอญทางพระบิดา แต่ทาง
ค่านพระมารดาคือ พระราชธิดาของ
พระเจ้ากษัตริย์ชิตถาก์ ทรงเป็นพระราช
ปนัดดา (เหลน) ของพระเจ้าอินรดา
หรือพระเจ้าอนุรุธมหาราช รัชกาล

ของพระองค์ยาวนานถึง ๕๕ ปี ใน
ชั้นต้นต้องทรงปราบปรามการกบฏ
ทางภาคใต้ของแคว้นยะไข่ และทรง
ขยายอำนาจลงไปจนถึงเมืองตะนาว-
ศรี ท่านชิน อระหัน ผู้ซึ่งนำให้
พระเจ้าอินรดาทรงหันไปนับถือพุทธ
ศาสนาลัทธิเถรวาท และมีอายุถึง ๘๑

ปี ได้ตั้งแก่นิจกรรมในรัชกาลนี้ พง
ศวदार พม่ากล่าวว่าพระเจ้าอลอง-
คัสติงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทั่วรัฐ
ต่างๆ ในราชอาณาจักรของพระองค์
รวมทั้งได้ทรงสร้างสาธารณูป โภค
ต่างๆ และศาสนสถานขึ้นเป็นจำนวน
มาก ศาสนสถานของพระองค์ล้วน

ประติมากรรมศิลา ค้นพบใกล้ประตขเวลาคา
แถบเมืองแปร์ อาณาจักรศรีเกษตร

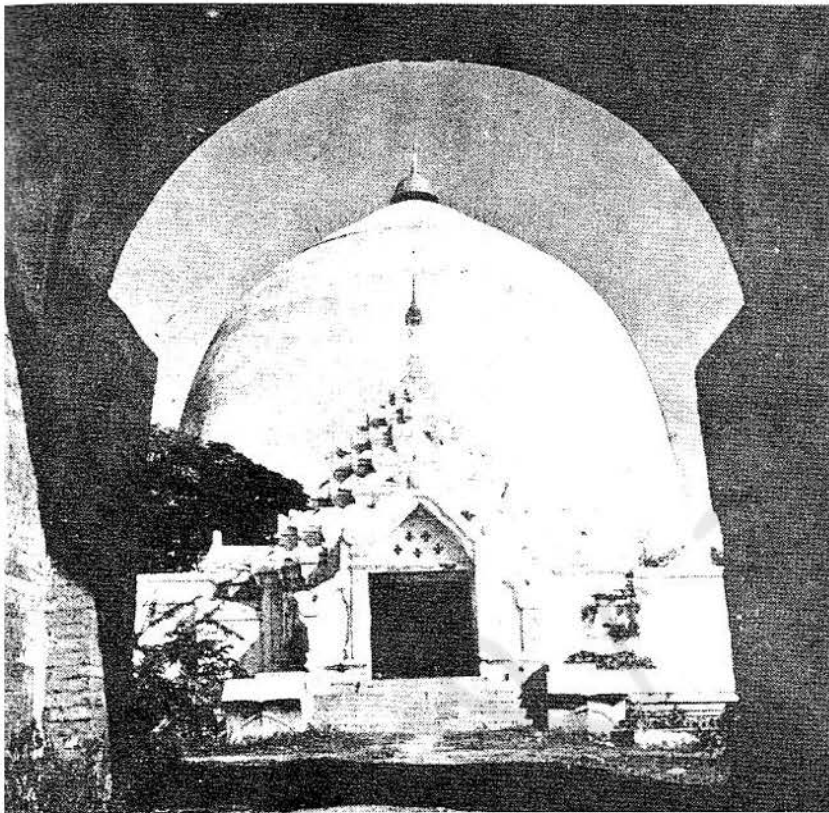
ประติมากรรมศิลารูปทวารบาลค้นพบใกล้เมืองแปร์ อาณาจักรศรีเกษตร

แต่แสดงถึงหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการ
เปลี่ยนแปลงจากสมัยซึ่งได้รับอิทธิพล
มอญไปยังสมัยพม่าอย่างแท้จริง นอก
จากนี้ในขณะนั้นเมืองพุกามก็ได้กลายเป็น
ศูนย์กลางสำคัญแห่งการศึกษา
ภาษาบาลีด้วย

จากจารึกทำให้เราทราบว่าพระเจ้า
เจ้าอลองคสิริขึ้นพระชนม์เมื่อพระ
ชันษาได้ราว ๗๐ พรรษา ผู้ที่ครอง

ราชย์ต่อจากพระองค์คือพระเจ้านรอุ
ซึ่งเป็นราชโอรสองค์ที่ ๒ และพง
ศาวดารพม่ากล่าวว่าได้ปลงพระชนม์
พระราชบิดาที่ขึ้นพระชนม์ถึงใน พ.ศ.
๑๗๐๘ ด้วยการปลงพระชนม์โดย
ชาวต่างชาติ ซึ่งอาจเป็นชาวลัทธิ
ได้ยกเข้ามากราบกรานราชอาณาจักรพม่า
ในปีก่อนคือ พ.ศ. ๑๖๘๓ พงศาวดาร
พม่ากล่าวไว้พระเจ้านรอุครองเมือง

คือเจ้าชายนรเถนชะ ซึ่งหลังจากได้
ขึ้นครองราชย์อยู่ช่วงเวลา ๓ ปีก็
ได้ปลงพระชนม์โดยพระอนุชาใน
พ.ศ. ๑๗๐๖ อย่างไรก็ดี จากจารึกก็
ไม่ปรากฏว่าพระเจ้านรเถนชะมีพระ
องค์อยู่ ความจริงเราก็ไม่สามารถ
ทราบถึงพระนามของพระราชาม้าที่
ขึ้นครองระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๘ ถึง
พ.ศ. ๑๗๑๖ ได้เลยจากจารึก ในระยะ

เจดีย์กวมุดอเมืองสะแกง (ฉักกาย)

เจ้าชายผู้ทรงสืบเชื้อสายลงมาแต่พระเจ้านิรโรคเจ้าชายนรปติสติกก็ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ซึ่งอาจเมืองจากได้รับการช่วยเหลือจากชาวลังกาด้วย

ในตอนต้นรัชกาลของพระเจ้านรปติสติก พระองค์ต้องทรงรบพุ่งกับกองทัพเรือของพระเจ้าปราวกรมพาทูที่ ๑ แห่งเกาะลังกาใน พ.ศ. ๑๖๒๓ แต่การรบพุ่งกันนั้นก็มิได้ทำให้ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างเกาะลังกาและราชอาณาจักรพม่าต้องเสื่อมทรามลง พุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งพระเจ้าปราวกรมพาทูที่ ๑ มหาราช (ราว พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๘๕) ได้ทรงฟื้นฟูขึ้นในเกาะลังกาได้เข้ามาแพร่หลายในประเทศพม่า และทำให้เกิดการ

แตกต่างกับนิกายเดิมของท่านชินอะระหัน ก่อนนิกายแห่งเมืองกานต์หรือคอนจีแวม์ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศอินเดีย

รัชกาลของพระเจ้านรปติสติกก่อนข้างสงบและเจริญรุ่งเรือง ทำให้พระองค์ทรงสามารถก่อสร้างการชลประทานได้และได้ทรงสร้างศาสนสถานขึ้นหลายแห่งในราชอาณาจักร คือเมืองพุกาม ศาสนสถานเหล่านั้นแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของศิลปะมอญได้เสื่อมลง

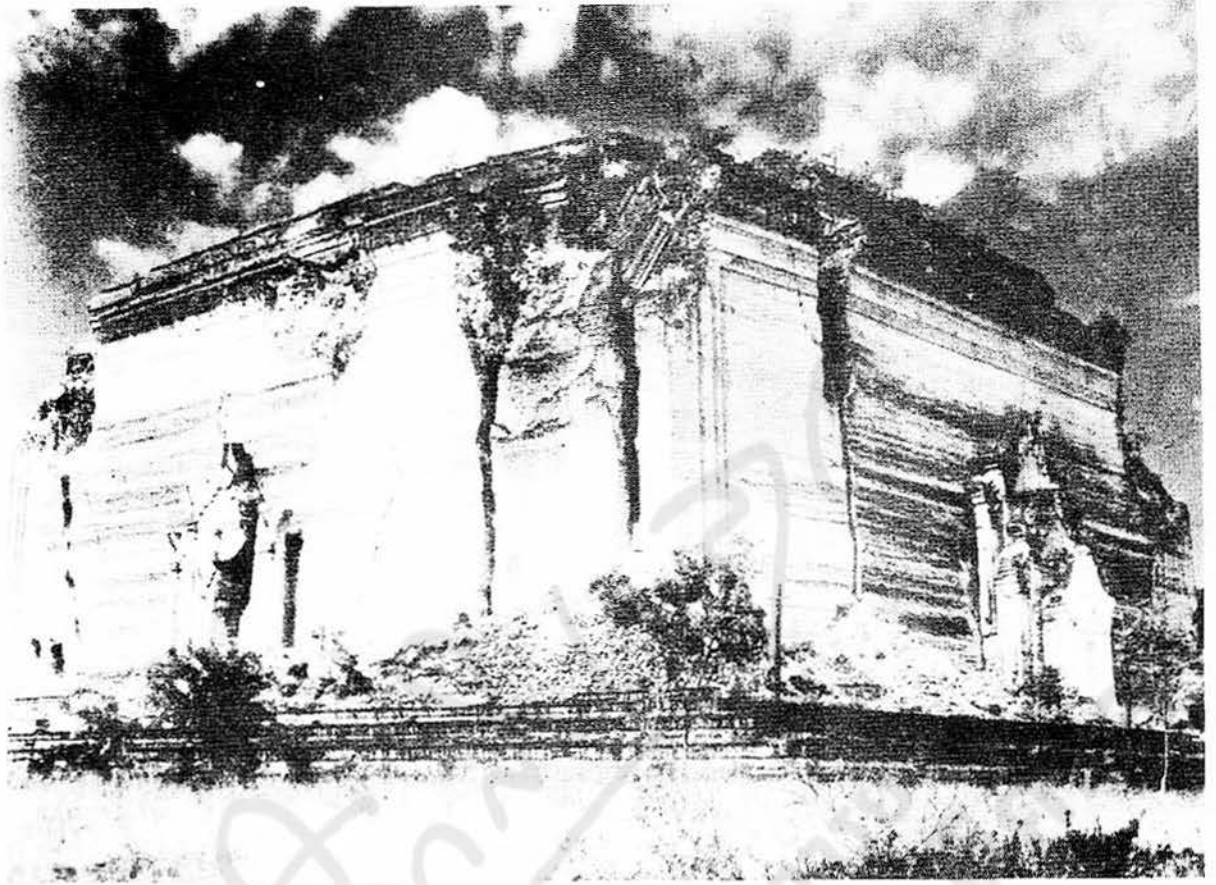
เจ้าชายเซยะเถนชะคือชัยสิงห์ ซึ่งเป็นโอรสองค์เล็กของพระเจ้านรปติสติกและประสูติแต่พระสนมได้ขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๑๖๕๔ ทรงพระนามว่า พระเจ้าธิโลมินโล ได้ทรง

สร้างเจดีย์มหาโพธิซึ่งเลียนแบบมหาวิหารโพธิที่พุทธคยาในประเทศอินเดียมาสร้างขึ้น รัชกาลของพระองค์กษัตริย์สิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๑๖๗๔

พระเจ้าธิโลมินโลทรงมีผู้สืบทอดคือราชโอรสองค์แรกทรงพระนามว่า นรสิงห์ อุชานา และต่อมาใน พ.ศ. ๑๗๗๘ ราชโอรสองค์เล็กคือเจ้าชายกโยชวาทที่ ๑ ก็ได้ขึ้นครองราชย์ต่อพระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงความสงบเรียบร้อยภายในรวมทั้งการคลังของประเทศ พระเจ้ากโยชวาทที่ ๑ สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๗๘๓ เจ้าชายอุชานาซึ่งเป็นทงพระนัดดาและชามาดา (ลูกเขย) จึงได้ขึ้นครองราชสมบัติแทนพระเจ้าอุชานาครองราชย์อยู่เพียง ๔ ปี กษัตริย์พระชนม์ใน พ.ศ. ๑๗๘๘

รัชทายาทโดยชอบธรรมของพระเจ้าอุชานาคือเจ้าชายฉันทหรือสิงหะสร ได้ถูกแย่งราชสมบัติโดยเจ้านรวิหิตบุตรของนรสิงห์บุตรผู้เป็นโอรสของพระสนมและมีชนมายุเพียง ๑๖ พรรษา พระเจ้านรวิหิตบุตรทรงพระนามอีกนัยหนึ่งว่าตรกษย์คือพระเจ้าหน้เจ็กคือพวกม้งโคลทเข้าครอบครองประเทศจีนในขณะนั้น ใน พ.ศ. ๑๘๑๑ พระเจ้านรวิหิตได้ทรงสร้างมินคละเซดหรือมณฑลเจดีย์ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระรูปของเจ้าชายและเจ้าหญิงในราชวงศ์ เจดีย์องค์นี้ใคร่ได้ทำนายไว้ว่าถ้าก่อสร้างสำเร็จเมื่อใดจะหมายถึงการสิ้นสุดลงของอาณาจักรพุกาม ในไม่ช้าเมืองพุกามก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพวกม้งโคลทจริงๆ

ชนชาวม้งโคลสามารถรวบรวมแคว้นยูนนานทางภาคใต้ของประเทศจีนไว้ได้ระหว่าง พ.ศ. ๑๗๕๖-๑๘๐๐ และใน พ.ศ. ๑๘๑๔ ข้าหลวงจีน

เจดีย์ที่ขังสร้างไม่สำเร็จเมืองมณฑล

ประจําแคว้นยูนนานก็ได้ส่งคณะทูต
เข้าไปยังประเทศพม่า เพื่อเจรจาให้
ยอมส่งเครื่องราชบรรณาการเข้าไป
ถวายพระเจ้ากบไลซ่าน พระเจ้า
นรธิปเตหรือนรสีหบดีไม่ทรงยอม
ต้อนรับคณะทูต แต่ส่งคณะทูตกลับ
ออกไปพร้อมกับขุนนางพม่าคนหนึ่ง
เพื่อให้ไปแสดงไมตรีต่อพระเจ้ากบ
ไลซ่าน ใน พ.ศ. ๑๘๑๕ คณะทูตของ
พระเจ้ากบไลซ่านก็ออกเดินทางจาก
กรุงปักกิ่งมาถึงยังกรุงพุกามพร้อม
ด้วยพระราชสาส์นเรียกร้องให้ทาง
ฝ่ายพม่าส่งคณะทูตอันประกอบด้วย
เจ้านายและเสนาบดีไปยังราชสำนัก

แห่งกรุงปักกิ่ง เข้าใจกันว่าพระเจ้า
นรธิปเตอาจโปรดให้ประหารชีวิต
ทูตจีนคณะนี้เสีย แต่ก็อาจเป็นไปได้
ว่าคณะทูตชุดนั้นถูกฆ่าในแคว้นยูนนาน
เมื่อเดินทางกลับ ข่าห้วงจีนประจํา
แคว้นยูนนานจึงได้ส่งข่าวขึ้นไปยัง
กรุงปักกิ่ง แต่พระจักรพรรดิจีนก็ยัง
มิได้ทรงแก้แค้นความอับยศครั้งนี้ใน
ทันที

ใน พ.ศ. ๑๘๒๖ กองทัพจีนซึ่ง
มีชาวมงโกลเป็นแม่ทัพก็ได้ยกทัพเข้า
มาในประเทศพม่าแต่ก่อนที่จะยกกลง
ไปถึงเมืองพุกาม พระเจ้านรธิปเต
ก็ได้เสด็จหนีไปประทับยังเมืองแปร

และมีการเจรจากัน ใน พ.ศ. ๑๘๒๗
พระเจ้านรธิปเตก็ทรงยอมแพ้และ
ได้ทรงส่งคณะทูตไปยังกรุงปักกิ่ง ซึ่ง
สามารถเจรจาให้พระเจ้ากบไลซ่าน
ทรงถอนกองทัพจีนออกไปได้ ดิน
แดนทางภาคเหนือของประเทศพม่า
ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประ-
เทศจีนจนถึง พ.ศ. ๑๘๔๖ แต่ดิน
แดนที่อยู่ต่อลงมาทางใต้ได้ตกอยู่ภาย
ใต้การปกครองของประเทศจีนจนถึง
พ.ศ. ๑๘๓๓ เท่านั้น

พระเจ้านรธิปเตลูกราชโอรส
ของพระองค์คือเจ้าชายดิถุหรือสีหสุ
ระวางยาพิชิต พระชนม์มัตเมืองแปร

เมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๐ ต่อจากนั้นก็มีแต่ความยุ่งยากในประเทศพม่า ใน พ.ศ. ๑๘๓๐ กองทัพจีนได้ยกลงมาในประเทศพม่าอีก กองทัพนั้นได้ยกลงมาจนถึงเมืองพุกามแต่ก็ได้รับความเสียหายกลับไป ในจิตรกรรมฝาผนังประดับศาสนสถานที่ยังเรียกกันว่า "ถ้ำของพระเจ้ากษัตริย์ชิตตา" จึงปรากฏภาพแปลกประหลาดเป็นหัวหน้าชาวมงโกลและทหารถือธนูอยู่

การที่เมืองพุกามต้องล่มจมลงไปใน ทำให้ชนชาติไทยที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศพม่าไหวหวั่น

ชนชาติไทยเหล่านี้ได้ปกครองตนเองและเป็นประเทศราชขึ้นต่อประเทศจีนแต่เพียงในนามเท่านั้น ในระยะนี้ประเทศพม่าได้แบ่งออกเป็น ๓ ภาค คือ

ทิศใต้ ซึ่งเป็นดินแดนแถบปากแม่น้ำที่พวกมอญอาศัยอยู่ ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของมะกะโทหรือวาเรคือพระเจ้าฟ้าว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากอาณาจักรสุโขทัย ท่านขุนไคตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองเมาะตะมะมาตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๔ และต่อมาก็สามารถเข้าครอบครองเมืองหงสาวดีไว้ได้ แต่ยังคงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ จนกระทั่งถูกปลดลงพระชนม์ใน พ.ศ. ๑๘๕๖ โดยบรรดาบุตรของตระพยาซึ่งเป็นเจ้าเมืองคนก่อนของเมืองหงสาวดี และต่อมาเมืองหงสาวดีก็ได้กลายเป็นราชธานีของพวกมอญ

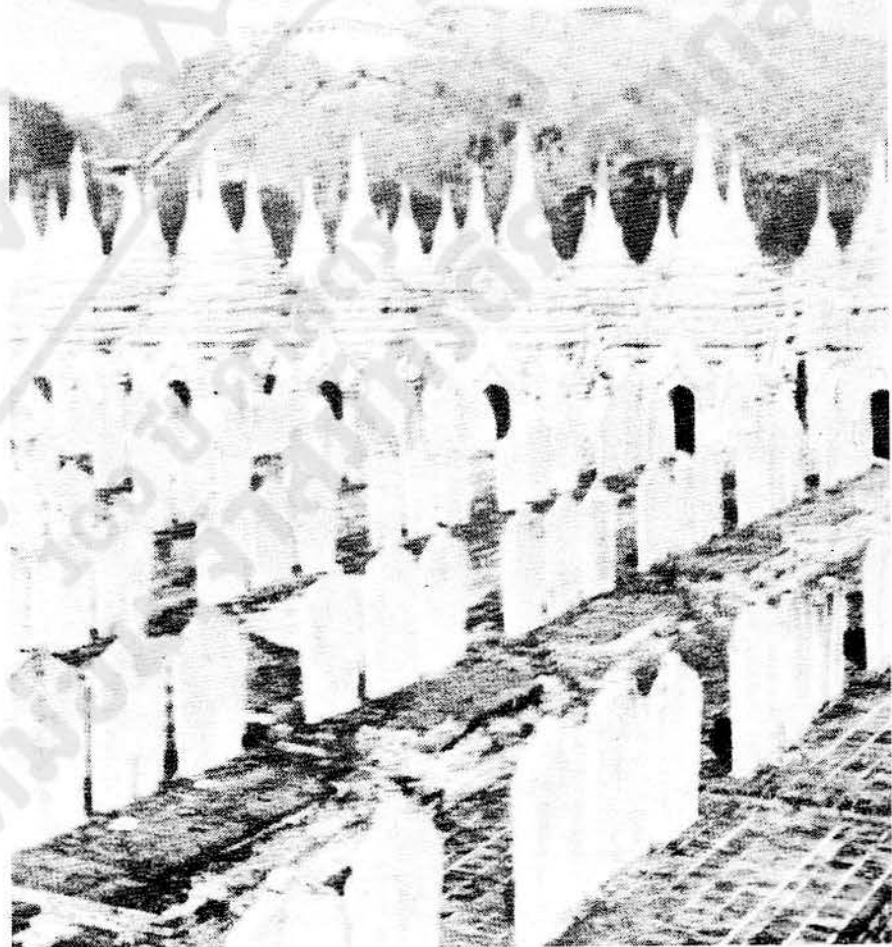
ทิศเหนือ คือดินแดนซึ่งประกอบไปด้วยภูเขาและต่อมาจะเป็นที่ตั้งของเมืองอังวะ ก็มีเชื้อสายของพระราชพม่าที่เมืองพุกามทรงปกครองต่อมา

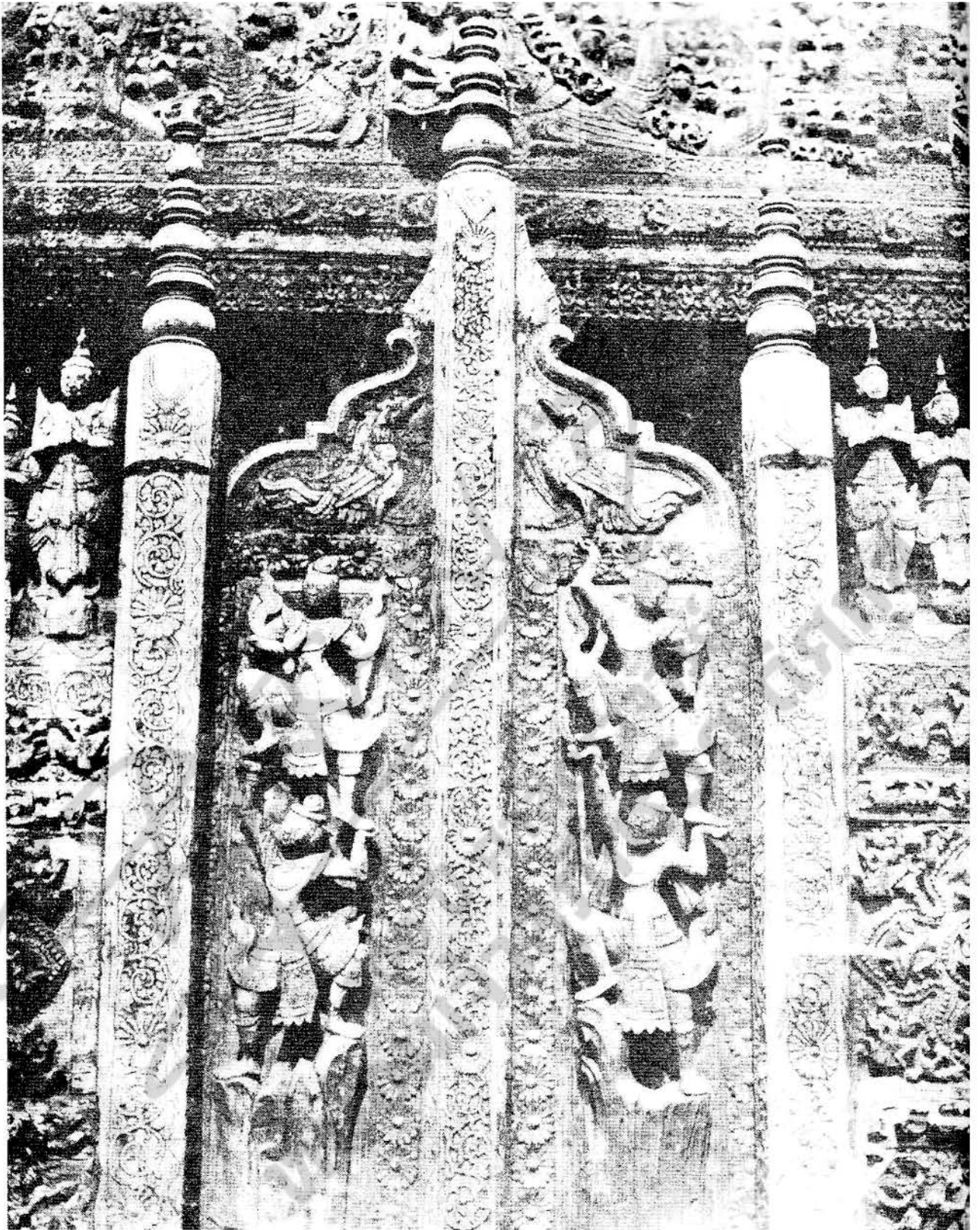
แต่ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของ ๓ พันธังไทยคืออินชยะหรือสังขยา ยชะตินกยันหรือราชสังกรม และดิหดู ทั้งสามท่านเป็นบุตรของหัวหน้าไทย ซึ่งได้ทะเลาะกับ วงศ์ญาติ ของ ตน และแยกตัวลงมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองมยีนแซงทางภาคเหนือของประเทศพม่า ในราว พ.ศ. ๑๘๐๓

ในระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๓-๑๘๓๒

พันธังไทยทั้งสามท่านก็ได้เข้าครอบครองดินแดนส่วนใหญ่แห่งที่ราบกโยกเซทางทิศตะวันออกของเมืองพุกาม และใน พ.ศ. ๑๘๔๐ อินชยะก็ได้ทำการจับกุมพระเจ้ากโยชวาที่ ๒ ซึ่งเป็นราชบุตรของพระเจ้านรดิหปุเตและกำลังครองเมืองพุกามอยู่ในขณะนั้น ต่อมาอินชยะหรือชอยุ่นผู้เป็นโอรสของดิหดู พันธังไทยคนสุดท้าย

จารึกที่เจดีย์สัมฆามณีนถาเลข

ประตูไม้สลักที่วัดพระนครเมืองมณฑล

ทองชงตงตนชนเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
ก็ได้ไปประทับที่เมืองสะแกงชงตงอยู่
ในลุ่มแม่น้ำอรวัดทางภาคเหนือของ
ประเทศพม่าเมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๘ และจาก
ที่นั่นพระองค์ก็สามารถควบคุมภาค
เหนือและภาคตะวันตกของประเทศ
พม่าไว้ได้ เจ้าชายองค์หนึ่งทสบล
มาแต่เชื้อสายไทยที่เมืองสะแกงนี้ได้
ทรงสร้างเมืองอั้งวะชนใน พ.ศ. ๑๘๐๗
บนฝั่งแม่น้ำอรวัดทางทิศใต้ของเมือง
สะแกง ตรงทางเขาก๊วบอันอุดม
สมบูรณ์แห่งกโยกเช

เมืองอั้งวะชนต่อมาจะได้เป็นราช
ธานีอยู่เป็นเวลาถึง ๕๐๐ ปี

ทิศตะวันออกของประเทศพม่า
เมืองตองอูชงตงอยู่ทางภาคกลางบน
ลุ่มแม่น้ำสะโตง ไม่ห่างจากเมืองแปร

นัก ก็ได้สร้างขมตงแต่ พ.ศ. ๑๘๒๓
และกลายเป็นถนนของพวกพม่าที่ต้อง
การจะหลุดพ้นจากการครอบครอง
ของชนชาติไทย

ใน พ.ศ. ๑๘๕๐ เมืองตองอูได้
กลายเป็นราชธานีของอาณาจักรพม่า
ทงชงใหม่ เมื่อด่านขะไตตงตนชน
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ทสบลเชื้อสาย
ลงมาแต่พระองค์คือพระเจ้าตะเบ็ง-
ชเวต สามารถปราบปรามเมืองหงสา
วดีได้ใน พ.ศ. ๒๐๘๒ และได้ตั้งราช
อาณาจักรพม่าอันทรงอำนาจขึ้น

พระเจ้าตะเบ็งชเวตทรงมีแม่ทัพ
สำคัญ มีตำแหน่งว่า "บุเรงนอง
(พระเชษฐา)" เพราะเป็นเชื้อพระ
วงศ์และเป็นพพระมเหสีของพระองค์
ด้วย หลังจากตีเมืองหงสาวดีได้แล้ว

พระเจ้าตะเบ็งชเวตทรงย้ายราชธานี
มาประทับยังเมืองหงสาวดี ต่อจาก
นั้นก็เที่ยวรบพุ่งปราบปรามบ้านเมือง
ที่ใกล้เคียงจนได้เมืองพม่า มอญ ยะ-
ไข่ และไทยใหญ่โดยมากไว้ในราช
อาณาเขต แล้วยกกองทัพเข้ามาตี
กรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๑ (คราว
สมเด็จพระศรีสุริโยทัยและพระราช
บุตรีชาติคอกช้าง) แต่ตีกรุงศรีอยุธยา
ไม่ได้เมื่อกลับไปตั้งเมืองหงสาวดีพระ
เจ้าตะเบ็งชเวตไปเกิดวิกลจริตด้วยติด
สุรามามากมายร้ายกาจ จนพวกมอญพา
กันเอาใจออกห่างเป็นขบถชนที่เมือง
เมาะตะมะ พระเจ้าตะเบ็งชเวตให้บุ-
เรงนองลงไปปราบปราม พอบุเรงนอง
ออกจากเมืองหงสาวดีไปยังไม่ทันถึง
เมืองเมาะตะมะ พระเจ้าตะเบ็งชเวตก็
ถูกจับปลงพระชนม์ เจ้าเมืองตองอู
และเจ้าเมืองแปรก็พากันตั้งตัวเป็น

อิสระบุเรงนองไม่สามารถจะปราบได้
ก็ต้องหลบหนีไปคราวหนึ่งแต่ไปเที่ยว
เกลี้ยกล่อมตองอูผู้คน ในไม่ช้าก็หา
กำลังได้เพียงพอ บุเรงนองจึงตีไล่ทั้ง
เมืองแปร เมืองตองอู และเมืองหงสา
วดี แล้วราชาภิเษกเป็นพระเจ้าหงสา
วดี เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๕ ปราบปรามได้
ทั้งพม่า มอญ ไทยใหญ่ ยะไข่ และ
ได้ประเทศลานนา เชียงใหม่ ประ
เทศลานช้าง ตลอดจนถึงได้กรุงศรี
อยุธยาเมื่อ พ.ศ. ๒๑๑๒ และเอาเมือง
ไทยเป็นเมืองขึ้น พระเจ้าหงสาวดี
บุเรงนองครองกรุงหงสาวดีอยู่ถึง ๓๐
ปี ตงเจ้านายเชื้อพระวงศ์ให้เป็นประ
เทศราชครองเมืองอั้งวะองค์หนึ่ง
เมืองแปรองค์หนึ่ง เมืองตองอูองค์
หนึ่งเมืองเชียงใหม่องค์หนึ่ง และมี
ประเทศราชชาติอื่นคือประเทศไทย
ประเทศยะไข่ ประเทศลานช้าง และ

เมืองไทยใหญ่อีกหลายเมือง
ถึง พ.ศ. ๒๑๒๔ พระเจ้าบุเรง
นองสิ้นพระชนม์ มังขัยสิงห์ราช
โอรสซึ่งเป็นพระมเหสีปราชชาได้รับ
รัชทายาทเป็นพระเจ้าหงสาวดีทรง
พระนามว่า พระเจ้านันทบุเรง แต่ไม่
เข้มแข็งเท่าพระราชบิดา ต่อมาพระ
เจ้าอั้งวะก็ตั้งแข็งเมือง สมเด็จพระ
นเรศวรก็ประกาศประเทศไทยเป็น
อิสระภาพ พระเจ้าหงสาวดีสามารถ
ปราบเมืองอั้งวะได้ แต่เมื่อมาปราบ
ประเทศไทยกลับพ่ายแพ้สมเด็จพระ
นเรศวรติด ๆ กันถึง ๔ ครั้ง ครั้ง
หลังพระมเหสีปราชชาพม่าเป็นจอมพล
มาราวชนช้างกับสมเด็จพระนเรศวร
กิสันพระชนม์ แต่นั้นพระเจ้า
หงสาวดีก็เข็ดขยาดไม่กล้ามาตีเมือง
ไทยอีก สมเด็จพระนเรศวรได้ตั้ง
เสด็จขึ้นไปตีเมืองหงสาวดีครั้งแรก
เมื่อ พ.ศ. ๒๑๓๘ ไปตั้งล้อมเมืองอยู่
๓ เดือน ได้ทรงทราบข่าวพระเจ้าอั้งวะ
พระเจ้าแปร และพระเจ้าตองอู ยก
กองทัพลงมาช่วยเมืองหงสาวดี เห็น
ข้าศึกกำลังมากนั้นก็เสด็จยกทัพกลับ
มาเสียครั้งหนึ่ง พระเจ้าหงสาวดีขัด
เคืองพระเจ้าแปรราชบุตรองค์หนึ่งว่า
ยกกองทัพลงมาช่วย จึงทรงตั้งพระเจ้า
อั้งวะซึ่งเป็นราชบุตรอัยกองค์หนึ่งขึ้น
เป็นพระมเหสีปราชชา พระเจ้าแปรซึ่ง
คงเป็นเชษฐาก็เกิดโทมนัสคิดว่าพระ
เจ้าตองอูซึ่งเป็นโอรสพระบิดาลองจะ
ขยงส่งเสริม จึงยกกองทัพไปตีเมือง
ตองอู แต่ตีไม่ได้ จึงกลับไปเมือง
แปรและตั้งตนเป็นอิสระ ต่อมาพระ
เจ้าตองอูและพระเจ้ายะไข่แต่งตั้งให้
นำบรรณาการมาถวายสมเด็จพระนเร-
ศวรว่าถ้าเสด็จไปตีเมืองหงสาวดีอีก
เมื่อใดก็จะช่วยขังไทย สมเด็จพระ

นเรศวรจึงตรัสสั่งให้เตรียมกองทัพจะเสด็จไปตีเมืองหงสาวดีอีกใน พ.ศ. ๒๑๔๒ แต่พระมหาเถรที่เมืองตองอูองค์หนึ่งนามว่า "เสียมเพรียม" ทูลอบายแก่พระเจ้าตองอูให้คิดเป็นพระเจ้าหงสาวดีเสียเอง โดยไม่ต้องอาศัยสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าตองอูจึงไปคบคิดกับพระเจ้าไช้และขอมมอญซึ่งกองทัพไทยไปตั้งหาเสบียงอยู่ที่กิดขบดต่อไทย ระหว่างนั้นพระเจ้าไช้ทำที่เบียดกองทัพไปล้อมเมืองหงสาวดี พระเจ้าตองอูก็ทำเบียดกองทัพมาช่วย และเชิญเสด็จพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบเร่งขึ้นไปประทับเสียที่เมืองตองอูให้ปลอดภัยจากสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้าหงสาวดีไม่ทรงทราบจะทำอย่างไรก็ต้องบัญชาตาม พอพระเจ้าตองอูกวาดผู้คนเมืองหงสาวดีออกไปแล้ว กองโจรเมืองไช้ก็เข้าปล้นเมืองและได้นำรูปสัมฤทธิ์ขอมที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ทรงนำมาซึ่งพระนครศรีอยุธยาเมื่อทรงตีเมืองพระนครหลวงของขอมได้และพระเจ้าหงสาวดีบงบองทรงขึ้นไปไว้ยังกรุงหงสาวดีเมื่อตีพระนครศรีอยุธยาได้ ไปไว้เมืองไช้ด้วยพร้อมกับเผาเมืองเสีย สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพขึ้นไปได้แต่ซากเมืองหงสาวดีก็แก่พระราชหฤทัย ให้ยกกองทัพเลยไปตีเมืองตองอูตั้งล้อมเมืองอยู่จนขาดเสบียงอาหารต้องยกทัพกลับมา ตั้งแต่นั้นเมืองหงสาวดีก็หมดอำนาจ แม้จนพระเจ้าไช้ซึ่งใหม่ซึ่งเป็นอนุชาของพระเจ้าหงสาวดีนั้นทบเร่งเองก็มาอ่อนน้อมยอมเป็นเมืองขึ้นของไทย

ต่อมาנדจีนหน่องราชบุตรของพระเจ้าตองอูลอบวางยาพิษพระเจ้า

หงสาวดีนั้นทบเร่งสิ้นพระชนม์ พระเจ้าตองอูจึงจำต้องออกประกาศว่าพระเจ้าหงสาวดีทรงมอบราชสมบัติให้แต่ก็ไม่มีผู้ใดเชื่อถือ น้องยาเธอของพระเจ้าหงสาวดีองค์หนึ่งซึ่งหนีไปอยู่ที่เมืองพุกามก็คุมพรรคพวกขึ้นไปยังเมืองอังวะ ราชากิเชกทรงพระนามว่าพระเจ้าสีหสุธรรมราชา เมืองพุกาก็แตกแยกออกเป็น ๓ ก๊กคือเมืองแปร เมืองตองอู และเมืองอังวะ สมเด็จพระนเรศวรเสด็จยกกองทัพหลวงขึ้นไปทางเมืองเชียงใหม่หมายจะไปตีเมืองอังวะเมื่อ พ.ศ. ๒๑๔๗ แต่เสด็จไปประจวบสวรรคตที่เมืองหางซึ่งเป็นเมืองไทยใหญ่ กองทัพไทยก็ต้องถอยกลับมา พระเจ้าอังวะองค์ต่อมาทรงนามว่ามหาธรรมราชา มีอำนาจปรางได้ทั้งเมืองแปร เมืองตองอู และเมืองมอญทางใต้จึงตั้งเมืองหงสาวดีกลับเป็นราชธานีอีกครั้งหนึ่ง และมาชวนไทยเป็นมิตรเมื่อใกล้จะสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๑๗๑ พระเจ้าหงสาวดีมหาธรรมราชาถูกลอบปลงพระชนม์โดยราชบุตรอนุชาซึ่งเป็นพระเจ้าแปรจึงยกกองทัพลงมาตีเมืองหงสาวดีได้แล้วย้ายราชธานีขึ้นไปที่เมืองอังวะ ทรงพระนามว่าสุทโธธรรมราชา

พระเจ้าอังวะองค์ต่อมาทรงพระนามว่าสิวันนุสธรรมราชา ใน พ.ศ. ๒๒๐๗ ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ โปรดให้เจ้าพระยาโกษาขุนเหล็กยกกองทัพไปตีเมืองพุกา เข้าใจว่าจะไปตีเมืองหงสาวดี ซึ่งขณะนั้นเป็นทอปรราชซึ่งปกครองหัวเมืองมอญฝ่ายเหนืออยู่กับเมืองเมาะตะมะที่มอญราชอีกคนหนึ่งปกครองหัวเมืองมอญข้างฝ่ายใต้ พระเจ้าอังวะได้ครองราชสมบัติสืบกันมาอีก ๕ องค์ เสมอาน

ภาพลงโดยลำดับ ต่อมาถึงรัชกาลพระเจ้ามหาธรรมราชาธิบดีซึ่งเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๒๗๖ (ตรงกับสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ) พวกมอญซึ่งอยู่ทางภาคใต้ของพม่าเป็นขบถและต่อมาใน พ.ศ. ๒๒๗๘ ก็ได้ตั้งเมืองหงสาวดีขึ้นเป็นราชธานี มีพระราชาทรงนามว่า สมิงทอพุทธเกิด สมิงทอได้แผ่อำนาจขึ้นไปจนถึงเมืองแปรและเมืองตองอู แต่ต่อมาพระยาทะเลซึ่งเป็นพ่อตาของสมิงทอก็คิดขบถยึดเมืองหงสาวดีได้ตั้งตนขึ้นเป็นพระยาหงสาวดี และแต่งกองทัพให้้องชายชื่อตละบนั้นยกขึ้นไปตีเมืองอังวะ ซึ่งเป็นราชธานีของพม่าได้ใน พ.ศ. ๒๒๘๕ จึงพระเจ้าอังวะกับทั้งเจ้านายในราชวงศ์ได้โดยมาก ให้นำกลับลงมายังกรุงหงสาวดี และให้ตละบอนุรักษ์หัวเมืองอังวะ

ขณะนั้นมีชาวพม่าคนหนึ่งชื่อองไจยะ เป็นนายบ้านมดโขโบซึ่งอยู่ห่างเมืองอังวะไปข้างเหนือไม่ยอมอยู่ในบังคับมอญ นำพวกมอญที่ไปเก็บส่วยตายเสียหลายคน ฝ่ายมอญส่งกองทัพไปปราบก็พ่ายแพ้อีก องไจยะจึงตั้งบ้านมดโขโบขึ้นเป็นเมืองชานนามว่าเมืองรัตนสิงห์ (คือเมืองชเวโบ (Shwebo) ในปัจจุบัน) และตั้งตนเป็นพระเจ้าแผ่นดินทรงนามว่าพระเจ้าอลองมินตยาชัย แต่เรียกกันว่าพระเจ้าอลองพระหรืออลองพญา ซึ่งแปลว่าพระโพธิสัตว์ พระเจ้าอลองพระยกกองทัพลงมาตีเมืองอังวะได้ใน พ.ศ. ๒๒๘๖ และต่อมาก็ตีเมืองแปรได้อีก ถึง พ.ศ. ๒๒๘๘ พระเจ้าอลองพระยกกองทัพลงมาตีได้หัวเมืองมอญทางปากแม่น้ำอิรวดี จนถึงเมืองตะเกิง (คือร่างกุ้งหรือย่างกุ้งในปัจจุบัน) แล้วตั้งกองทัพล้อมเมือง

หงสาวดีไว้ ได้เมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๐ ได้เข้ามาอยู่เสียเป็นอันมากและทำลายเมืองหงสาวดีเสีย ตั้งเมืองตะเกิงเป็น

เมืองหลวงของพม่าทางฝ่ายใต้ชื่อนานนามว่าเมืองย่างกุ้งหรือย่างกุ้ง ในขณะนั้นชาวมอญได้อพยพเข้ามาอยู่ใน

ประเทศไทยและพระนครศรีอยุธยาเนื่อง ๆ จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดขึ้นระหว่างพม่ากับไทย พระเจ้า

อลองพระ ได้เข้ายึดเมืองทวายและตะนาวศรี และจากนั้นก็ยกทัพเข้ามาล้อมพระนครศรีอยุธยา ใน พ.ศ.

๒๓๐๓ (รัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ) เพราะทางฝ่ายไทยได้มีการต่อสู้ภายนอกแต่เพียงเล็กน้อย แต่พระเจ้า

อลองพระ ได้มาประจวบลง ในขณะล้อมพระนครศรีอยุธยาซึ่งทางฝ่ายไทยว่าเกิดจากปืนใหญ่ที่พระองค์กำลัง

ทรงควบคุมอยู่เกิดระเบิดขึ้น ทางฝ่ายพม่าว่า พระองค์ประจวบโรคบิด ฝ่ายพม่าจึงยกทัพกลับและพระเจ้าอลองพระก็ไปสิ้นพระชนม์ระหว่างทางเมื่อพระชันษาได้ ๔๖ ปี หลังจากทรงครองราชย์ได้เพียง ๘ ปี

พระเจ้าอลองพระ ครองหน้ทรงปรารถนอยากให้ราชโอรสทั้งหกของพระองค์ได้ขึ้นครองราชสมบัติ แต่ก็มีได้ทรงกระทำอะไรให้เป็นที่น่าอนโอรสองค์ใหญ่คือนางดอคยจึงได้ขึ้นครองราชสมบัติ แต่ก็ไม่เป็นที่พอพระทัยของโอรสองค์ที่ ๒ ซึ่งรบพุ่งเก่ง ในรัชกาลนี้กองทัพพม่าได้เข้ายึดเมืองเชียงใหม่ได้ พระเจ้านางดอคยสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๓๐๖ ราชสมบัติจึงตกอยู่แก่ โอรสองค์ที่ ๒

ของพระเจ้าอลองพระซึ่งได้ขึ้นราชาภิเษก ทรงพระนามว่า พระเจ้าสินพยูชิน คือพระเจ้าชายเผือกและทรงย้ายราชธานีไปอยู่ยังเมืองอังวะ

พระเจ้าสินพยูชิน ต้องการที่จะโจมตีพระนครศรีอยุธยาอีก ด้วยเหตุนี้จึงทรงส่งให้กองทัพพม่าซึ่งขณะนั้นปราบเมืองเชียงใหม่ได้ และตั้งอยู่ในประเทศลาว ให้เดินทัพลงไปทางใต้ และกองทัพอีกทัพหนึ่งของเมืองทวายให้เดินทัพขึ้นไปทางเหนือ เพื่อไปบรรจบกันที่พระนครศรีอยุธยาทางฝ่ายไทย ได้เตรียมการต้านทานน้อยมาก แต่กองทัพทั้งสองของพม่าก็ได้ใช้เวลาในการเดินทางกว่า ๑ ปีกว่าจะมาถึงพระนครศรีอยุธยา กองทัพพม่ามาถึงพระนครศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๐๕ และมีกำลังพลเพียง ๕๐,๐๐๐ ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ พระนครศรีอยุธยาก็แตก และกองทัพพม่าได้กวาดต้อนผู้คนพลเมือง ตลอดจนนักปราชญ์และศิลปินไทยไปเป็นจำนวนมาก ทำให้วรรณคดีและศิลป์พม่าเจริญขึ้น คนไทยเหล่านั้นส่วนใหญ่รวมทั้งขุนหลวงหาวัด ได้ถูกส่งไปอยู่ยังเมืองสะแกง (จ๊กกาย) ตรงข้ามกรุงอังวะ

ในระยะนี้กองทัพจีนได้บุกรุกลงมาทางเหนือของประเทศพม่า ได้รับกับกองทัพพม่า แต่ลงท้ายก็ไม่มีผู้ใดแพ้และชนะ พระเจ้าสินพยูชินได้ทรงตั้งให้ราชโอรสของพระองค์เป็นรัชทายาทด้วยความเห็นชอบของแม่ทัพใหญ่ของพม่าที่มาตีพระนครศรีอยุธยาได้ คือนมหาสุระหรือที่เราเรียกว่าอะแซหวั่นก เพราะเหตุว่าเจ้าชายองค์นี้ ได้สมรสกับลูกสาวของตน

ต่อมาพวกมอญทางภาคใต้ของประเทศพม่าก็ได้ก่อกบฏขึ้นอีก แต่ก็ถูกปราบปรามใน พ.ศ. ๒๓๑๘ กองทัพพม่าก็เข้าบุกรุกประเทศไทยอีกโดยมีอะแซหวั่นกเป็นแม่ทัพ (ครั้งนั้นคือครั้งที่อะแซหวั่นก ขอดตัวเจ้าพระยาจักรีครองราชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) แต่กองทัพพม่าก็ต้องถอยกลับออกไปใน พ.ศ. ๒๓๑๙ พระเจ้าสินพยูชินได้สิ้นพระชนม์ลง เจ้าชายสินคฺราชโอรส ได้ขึ้นครองราชสมบัติ และได้ปลงพระชนม์พระบิดาคือโอรสองค์ที่ ๓ ของพระเจ้าอลองพระ และเนรเทศอีก ๓ องค์ออกไป แต่พระเจ้าสินคฺก็มีได้เอาพระทัยใส่ในการสงครามหรือการปกครองประเทศอะแซหวั่นกเองก็ถูกปลดออกจากตำแหน่ง ต่อมาพระเจ้าสินคฺก็ถูกปลงพระชนม์และโอรสองค์ที่ ๔ ของพระเจ้าอลองพระคือโอบอปลา หรือที่เราเรียกว่าพระเจ้าปะดุงก็ได้ขึ้นครองราชสมบัติ ต่อมาอะแซหวั่นกก็ถูกกำจัด เพราะสนับสนุนให้เจ้าชายอีกองค์หนึ่งขึ้นครองราชสมบัติ โอรสองค์ที่ ๕ ของพระเจ้าอลองพระซึ่งพยายามจะแย่งราชสมบัติ ก็ถูกกำจัดอีกเช่นเดียวกัน พวกขบถมอญก็ถูกปราบปรามอย่างโหดร้าย

พระเจ้าปะดุงครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๒๕ ถึง พ.ศ. ๒๓๖๒ ในชั้นต้นพระองค์ทรงพยายามที่จะบูรณะพุทธศาสนาในประเทศพม่า ทรงสร้างวัดหลายวัด และสนพระทัยในศิวาจารึกหลายร้อยหลัก ทั้งที่กรุงพุกามและอังวะ โปรดให้จำลองแบบขึ้น และให้นำจารึกหลายหลักมาไว้ยังเมืองอมรปุระ ซึ่งเป็นราชธานีใหม่

ประตูและคูเมืองมณฑลเฉย

พระเจ้าองค์ ทรงสร้างขนทางทิศเหนือของเมืองอู่วะ ในขณะนั้นเมืองย่างกุ้งทางทิศใต้ได้กลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ทางด้านการสัมพันธ์กับต่างประเทศก็มีการติดต่อกับประเทศฝรั่งเศส และอังกฤษ (บริษัทอีสต์อินเดีย) ซึ่งได้เข้ามาตั้งค้าขายทางตอนใต้ของประเทศพม่าตั้งแต่ สมัยพระเจ้าอลองพระ ในขณะนั้นเริ่มมีการเขียนนวนิยายพม่าเป็นครั้งแรกนอกไปจากเรื่องอิเหนาและอุณรุฑ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา ใน พ.ศ.

๒๓๒๓ พระเจ้าปะดุงโปรดให้กองทัพพม่ายกไปตีประเทศยะไข่ ทั้งทางบกและทางเรือ และขนพระพุทธรูปพระมหามัธยมนี้จากประเทศยะไข่มายังเมืองอมรปุระในประเทศพม่า ซึ่งทำให้ชาวยะไข่โกรธแค้นเป็นอันมาก ใน พ.ศ. ๒๓๒๘ พระเจ้าปะดุงก็ได้ยกกองทัพลงมาตีประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๑ (คือที่เราเรียกว่าสงครามเก้าทัพ) แต่ก็พ่ายแพ้กลับไป ใน พ.ศ. ๒๓๒๘ และ ๒๓๓๐ พระองค์ก็ทรงพยายามส่งกองทัพลงมาตีประเทศไทยอีก แต่ก็พ่ายแพ้กลับไปทุกครั้ง

อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. ๒๓๓๔ กองทัพพม่าก็โจมตีกองทัพไทยที่ยกไปตีเมืองตะนาวศรีกลับมา พระเจ้าปะดุงทรงพยายามสร้างวัดขนาดใหญ่ที่มณฑล (Mingun) บนฝั่งแม่น้ำตรงข้ามเหนือกรุงอู่วะ และโปรดให้หล่อระฆังสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ ซึ่งลือกันว่าใหญ่เป็นที่สองในโลกรองจากประเทศรัสเซีย ในขณะนั้นการค้าขายระหว่างประเทศจีนและประเทศพม่าก็ดำเนินไปด้วยดี ปรากฏว่าในระยะนี้พระเจ้าหงษ์ลังกามาทำการอุปสมบทใหม่ที่เมืองอมรปุระ เพราะพุทธศาสนาในเกาะ

ลังกาได้เสกมทราลง พระเจ้าปะดุง ทรงอุปถัมภ์ และหลังจากพักอาศัย อยู่เป็นเวลา ๓ ปีแล้วพระสงฆ์ลังกา ก็ได้กลับไปยังเกาะลังกา และตั้ง นิกายอมรปุระขึ้นที่นั่น

ใน พ.ศ. ๒๓๓๗ ชาวยะไข่ก็ได้ ก่อการขบถขึ้น แต่แม่จะถูกปราบ ปราบลง ส่วนที่เหลือก็หนีเข้าไป ในดินแดนของอังกฤษในแคว้นเบงกอล ในประเทศอินเดีย กองทัพพม่าได้ติดตามเข้าไป จึงทำให้สัมพันธ์ภาพ ระหว่างอังกฤษและพม่าเกิดระหอง ระแหงขึ้น ต่อมาก็มีเรื่องเกี่ยวกับ แคว้นมณีปุระ และอาหมซึ่งตั้งอยู่ทาง ทิศตะวันตกของประเทศพม่าทำให้อังกฤษและพม่าเกิดขัดใจกันอีกเพราะ อาณาเขตอยู่ติดต่อกัน ในระยณะมีการ แต่งเพลงพม่าเข้ากับดนตรีไทยด้วย และเนื่องจากการคลไจจากกว ดนตรี และศิลปินไทย ข้าราชการพม่าก็ได้ แต่งละครตามแบบไทยเกี่ยวกับเรื่อง รามเกียรติ์และมหาภารตะ

พระเจ้าพะคีตอราชันต์ดาของ พระเจ้าปะดุง ได้ขึ้นเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ทรงทำสงครามแพ้ อังกฤษครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ (สมัยรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์) ต้องเสียหัวเมืองมอญ ทางใต้ปากนา สาอันตลอดเมืองทะวาย เมืองตะนาวศรี กับท่งเมืองยะไข่ และเมือง อาหม ทางต่อแดนอินเดียไปเป็นของ อังกฤษ นอกจากนั้นยังต้องเสียเงิน ค่าชดใช้ในการสงครามแก่อังกฤษถึง ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ รูปี พระเจ้าพะคีตอ ต้องเก็บเงินจากราษฎร ในราชอาณาจักร ทั้งยังเหลืออยู่เพิ่มขนดด้วยประการ ต่าง ๆ เพื่อจะเอาไปใช้หนี้แก่อังกฤษ เป็นเหตุให้ราษฎรเดือดร้อนเริ่มระส่ำ

ระส่ำเสียมความภักดีมาแต่สมัยนั้น แล้ว และลงท้ายพระเจ้าพะคีตอ ก็เสียดพระจิต อนุชาของพระองค์ทรง พระนามว่าธรวัดดี (Tharrawaddy) หรือธรวัด จึง ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ และต่อมาก็เสียดพระจิตไปอีก ราช โอรสองค์ใหญ่ของ พระองค์คือ พระเจ้าพูกาม จึงขึ้นครองราชสมบัติแทน ปรากฏว่าพระเจ้าธรวัดดีสิ้นพระชนม์ ใน พ.ศ. ๒๓๘๘ หลังพระเจ้าพะคีตอ เล็กน้อย

พระเจ้าพูกาม นับเป็น กษัตริย์ รัชกาลที่ ๘ ในราชวงศ์อลองพระ เกิดรบกับอังกฤษอีกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๔ (ในต้นรัชกาลที่ ๔) รบ กันครั้งนั้นพองอังกฤษได้หัวเมืองมอญ ฝ่ายเหนือขึ้นไปถึงเมืองแปรและเมือง หงสาวดี ที่เมืองอมรปุระราชธานี ก็เกิดเหตุด้วย สงสัยว่า น้องยาเธอของ พระเจ้าพูกาม ๒ องค์ ทรงนามว่า เจ้ามินดงองค์หนึ่งกับเจ้ากะนองอีก องค์หนึ่ง ซึ่งร่วมจอมมารดาเดียวกัน จะเป็นขบถ เจ้าสององค์นั้นรู้ทันก็พากันหนีออกจากเมืองอมรปุระ ไปรวบรวมกำลังตั้งมั่นอยู่ ณ เมืองชเวโบ (คือ เมืองรัตนสิงห์ซึ่ง พระเจ้าอลองพระ สร้างเป็นราชธานี) พระเจ้าพูกามให้ กองทัพไปปราบ หลายครั้งก็กลับพ่าย แพ้มา ผู้คนเห็นเป็นบุญบารมีของ เจ้าสององค์นั้นก็พากันสมัครเป็นร พลมากชน เมื่อเจ้ามินดงเห็นว่า กำลังพอจะตั้งเมืองอมรปุระได้แต่งตั้ง ให้ไปสืบเจตนาของอังกฤษ ได้ความ ว่าถ้าพม่ายอมเป็นไมตรี จะไม่เข้าไป ตัดถึงราชธานี เจ้ามินดงก็ให้เจ้ากะนองอนุชาเป็นแม่ทัพยกมาตีเมืองอมร ปุระ เผอิญมาประจวบเวลาพวกกอง ทัพพม่าที่ล่าหน่ออังกฤษขึ้นไปถึงหลาย

กอง พวกนั้นพากันไปเข้ากับเจ้า กะนองก็ตีได้ เมือง อมรปุระ โดยง่าย เจ้ามินดงจึง ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน พม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๖ (ตรงกับปีที่ ๓ ในรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์) และได้ทรงสร้างเมืองมณฑลชเวตอง อยู่เหนือเมืองอมรปุระขึ้นเป็นราชธานี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐

เมื่อพระเจ้ามินดงได้ราชสมบัติ นั้น ส่งหามให้ทำร้ายพระเจ้าพูกาม ให้สร้างวังถ้ำวายเป็นที่ประทับนับถือ เป็นผู้ใหญ่ในราชวงศ์ต่อมา (จนถึง รัชกาลพระเจ้าส็อบจึงได้สิ้นพระ ชนม์) ส่วนพวกชนนางกับทรพล นายไพร่ที่ได้รับพั่งต่อผู้ เมอกลับใจ อ่อนน้อมก็ พระราชทานอภัย ไม่เอาโทษ คนทั้งหลายเห็นพระเจ้ามินดง ทรงปราศจากอาชญา ผิดกับพระเจ้า แผ่นดินที่ได้ราชสมบัติด้วยรบชนะมา แต่ก่อน ก็พากันยินยอมสวามิภักดิ์ การถูกเจิน ในราชธานีก็สงบ ได้ใน หน้าที่ ทางด้านภายนอกพระเจ้ามินดง ก็ทรงแต่งทูต ให้ไปเจรจาชอหย่าทัพ กลับเป็นไมตรีกับอังกฤษ อังกฤษได้ หัวเมืองมอญฝ่ายเหนือไว้ ในมือหมด แล้วก็ยอมเลิกสงคราม แต่นั้นประ เทศพม่าจึงแยกออกเป็น ๒ อาณาเขต อาณาเขตข้างฝ่ายใต้เป็นเมืองขนของ อังกฤษ เรียกนามว่า “พม่าใต้” อาณาเขตข้างฝ่ายเหนือพระเจ้าแผ่นดิน พม่าคงปกครองอยู่ตามเดิมเรียก นามว่า “พม่าเหนือ” แต่ประเพณี พม่ามิได้เรียกบ้านเมืองของตนว่า “ประเทศพม่า” ใช้นามประเทศว่า “กรุงอังวะ” พระนามพระเจ้าแผ่นดินก็เรียกแต่ว่า “พระเจ้าอังวะ” มา แต่โบราณ

พระเจ้ามินดงทรงรักษาสัมพันธ

ไมตรีอันดีกับอังกฤษ เพราะทรงเห็นว่า จะสู้รบต่อไปก็จะมีแต่พ่ายแพ้ และ ทรงพยายามทะนุบำรุงประเทศ แต่ โชคดีก็ไม่เข้าข้างประเทศพม่า ทรงตั้ง เจ้ากะนองราชอนุชาซึ่งเป็นผู้บัญชา การรบพุ่งได้ราชสมบัติถวายให้เป็น พระมหากษัตริย์ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณ ด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๐๕ ฮอร์ส ๒ องค์ ของพระเจ้ามินดงก็หาเหตุประหาร พระมหากษัตริย์ แล้วหนีไปอยู่กับ อังกฤษ พระเจ้ามินดงจึงมิได้ตั้งให้ ราชโอรสองค์ใดเป็นพระมหากษัตริย์ อีก ถึง พ.ศ. ๒๔๑๕ พระอัครมเหสี ของพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์ พระ นางอลันดอรราชธิดาของพระเจ้าพะ คยดอซงเป็นมเหสีรองจึงได้เป็นใหญ่ แต่นางมีนิสัยก้าวร้าว ไม่มีผู้ใดชอบ ถึง พ.ศ. ๒๔๒๑ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์) พระเจ้ามินดงพระ ชันษาได้ ๖๔ ปีเริ่มประชวร พระนาง อลันดอซงจึงคบคิดกับเสนาบดีให้จับ กุมเจ้านายผู้ชายไว้ในวังเพราะกลัวจะ มีการแย่งราชสมบัติ ในตอนนั้น ปรากฏว่าเจ้าชายสิบสองคนลูกชายเธอ ชันษุน้อยและไม่มีคุณวุฒิอย่างใด ได้ ผูกสมัครรักใคร่อยู่กับเจ้าหญิงสุปยา ลัตราชธิดาองค์กลางของพระนางอลี นันดอ ครั้นเมื่อพระเจ้ามินดงทรง ทราบว่าเจ้านายลูกชายเธอถูกจับ ก็กริ้ว รับสั่งให้ปล่อยหมดทุกคน และทรง ตั้งให้ ๓ องค์ไปครองตามเมืองต่างๆ ในประเทศ ส่วนเจ้านายชันษุน้อยใคร จะสมัคร ไปอยู่กับเจ้าฟ่องค์ ไหนก็ได้ พระราชทานเรือหลวงให้เป็นพาหนะ พวกเขาละลา แต่เมื่อเจ้านายเหล่านั้นไป ลาจออมารดาและเจ้าฟ่องค์ที่เป็น หลิง ก็ถูกพวกของพระนางอลันน ดอซงจับและปลัดความมิให้พระเจ้ามิน

ดงทรงทราบ พระนางอลันนดออ้าง รับสั่งบอกเสนาบดีว่าพระเจ้านันดง ทรงตั้งเจ้าชายสิบสองคนเป็นรัชทายาท ก่อนพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์สัก ๑ วัน

เมื่อพระเจ้ามินดงสิ้นพระชนม์ แล้ว พระเจ้าสิบสององค์ขึ้นครองราช สมบัติ และพระนางอลันนดอให้ทำ พิธีอภิเษกสมรสพระเจ้าสิบสองกับเจ้า หญิงสุปยาและสุปยาลัตราชธิดา องค์ใหญ่และองค์กลางของนาง ครั้น เมื่อข่าวแพร่ไปว่าเรื่องทั้งหมดเป็น อุบายของพระนางอลันนดอและเจ้านายลูกเธออื่นๆ ถูกคุมขังอยู่ ประชา ชนรวมทั้งบริวารของเจ้านายเหล่านั้น ก็พากันโกรธแค้น พระนางอลันนดอ กับมนตรีแดงดาซงเป็นขุนนางผู้ใหญ่ คนหนึ่งในขณะนั้นจึงคบคิดกันฆ่าเจ้านายรวมทั้งจออมารดาและลูกกับเจ้าน้ององค์หญิงของเจ้าชายองค์นั้น รวม ทั้งขุนนางที่เป็นญาติสนิทก็ถูกฆ่าด้วย จำนวนเจ้านายกับญาติวงศ์ที่ถูกฆ่า ครั้นนั้นรวมกันถึงราว ๘๐ คน ว่าฆ่า อยู่ ๓ วันจึงหมด เพราะซ่อนฆ่าที่ใน วังแต่เวลากลางคืนหวังจะมีให้พวก ชาวเมืองรู้

พระเจ้าสิบสองทรงเป็นคนอ่อนแอ ราชการงานเมืองจึงตกอยู่แก่พระรา ชันสุปยาลัตและมนตรีแดงดา ซงได้ เลื่อนขึ้นเป็นอัครมหาเสนาบดีฝ่าย ทหาร (แดงดาหุนตย์) และให้เป็นผู้ บัญชาการรักษาทหารนครด้วย การปกครองบ้านเมืองก็สิ้นแปรเสื่อมทรามลง เป็นลำดับ เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุม เงินใน ท้องพระคลังก็ไม่พอใช้ ในขณะนั้น ฝรั่งเศสกำลังเข้ามาเกลี้ยกล่อมพม่า ว่าจะช่วยพม่าถ้าต้องรบกับอังกฤษ ฝ่ายอังกฤษเห็นว่าถ้าเคยอยู่อง ฤษกับฝรั่งเศสก็จะต้องรบกันด้วย

เรื่องเมืองพม่า จำต้องตัดต้นเหตุด้วย เอาเมืองพม่าเป็นของอังกฤษเสีย จึง อนุญาตให้รัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ครอบครองประเทศพม่า ครั้นที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ (ปีที่ ๑๘ ในรัชกาลที่ ๕ กรุง รัตนโกสินทร์) เมื่อได้แล้วพระเจ้า สิบสองถูกเนรเทศไปอยู่ ณ เมืองรัตนคีรี ในอินเดีย ๓๐ บجنสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ (สมัยรัชกาลที่ ๖) ราชัน สุปยาลัตก็ถูกเนรเทศไปอยู่เมืองรัตน คีรีจนพระสวามีสิ้นพระชนม์แล้ว จึง ได้รับอนุญาตให้กลับมาอยู่เมืองย่างกุ้ง จนสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ พระ นางอลันนดอแต่แรกก็ถูกเนรเทศไป อยู่อินเดีย แต่กล่าวกันว่าไปเกิดวิวาท กับราชันสุปยาลัต ถูกส่งกลับมาคุม ไว้ที่เมืองเมาะถาลิงจนสิ้นพระชนม์ ส่วนแดงดาหุนตย์นั้นก็ถูกเนรเทศไป คุมขังไว้ที่เมืองศัตตัก (Cattak) ในอิน เดีย จนเมื่อเจ้บจวนจะตายรัฐบาล อังกฤษ จึงปล่อย ให้กลับมาตายที่บ้าน เดิมในเมืองมัณฑเลย์

ประเทศอังกฤษได้ประเทศ พม่าทั้งหมดเป็นเมืองขึ้นอยู่เป็น เวลา ๖๓ ปี ให้ตั้งเมืองหลวงอยู่ที่ เมืองย่างกุ้ง และได้ให้เอกราชแก่ ประเทศพม่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑

หนังสืออ้างอิง

ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐ ของศาสตราจารย์ บ.จ. สุกทวิศ ดิศกุล (พ.ศ. ๒๕๐๐)
 เที่ยวเมืองพม่า ของสมเด็จพระร าชยาดิราภานุภาพ (พ.ศ. ๒๕๐๔)
 Maung Htin Aung : A History of Burma (1967)